

نقد روان‌شناسی و روان‌درمانی غرب از نگاه اقبال

نوشته‌ی
دکتر نذیر قیصر

ترجمه‌ی
دکتر محمد بقائی (ماکان)

یادآوران

۱۳۹۲

یادآوران

شرکت بین‌المللی پژوهش و نشر یادآوران
بلوار کشاورز، خیابان ورنوس، خیابان رستاک، شماره ۵
تلفن: ۸۸ ۹۷ ۲۷ ۱۶ فکس: ۸۸ ۹۷ ۲۷ ۱۵
www.yadavarani.ir E-mail: info@yadavarani.ir

نقد روان‌شناسی و روان‌درمانی غرب از نگاه اقبال

نوشته‌ی دکتر نذیر قیصر

ترجمه‌ی دکتر محمد بقایی (ماکان)

MakanBaghai@yahoo.com

بازبینی متن: علی قاسمی / طرح جلد: آذر رهنما

صفحه‌آرایی: واحد فنی یادآوران / ناظر امور فنی و چاپ: علی ضیائی‌ها

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: ارس

ناشر: یادآوران

چاپ اول: ۱۳۹۲

تعداد: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۵۵۰۰ تومان

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

سرشناسه:	قیصر، نذیر، Kaiser, Nazir
عنوان و نام پدیدآور:	نقد روان‌شناسی و روان‌درمانی غرب از نگاه اقبال / نذیر قیصر؛ ترجمه‌ی محمد بقایی (ماکان)
مشخصات نشر:	تهران: یادآوران، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری:	۲۹۲ ص.
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۵۸۲۴-۴۳-۱
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
یادداشت:	عنوان اصلی: A Critique of Western Psychology and Psychotherapy and Iqbal's Approach, 1994.
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	اقبال لاهوری، محمد، ۱۸۷۷-۱۹۳۸ م.
موضوع:	Iqbal, Muhammad
موضوع:	روان‌درمانی
موضوع:	شخصیت
شناسه افزوده:	بقایی ماکان، محمد، ۱۳۲۳ - مترجم
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۸ ی۹ق۵/۵۱۵/RC۴۸۰
رده‌بندی دیویی:	۶۱۶/۸۹۱۴
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۱۶۶۴۹۷۸

فهرست

۱۵	مقدمه‌ی مترجم
۱۹	آفرین‌نامه
۲۱	مقدمه‌ی مؤلف
۲۳	پیش‌گفتار
۲۹	بخش نخست: اقبال و روان‌شناسی غرب
۳۱	نظریه‌های مربوط به شخصیت
۳۳	روش غربی
۳۵	۱-۱: نظریه‌ی مبتنی بر روان‌کاوی
۳۵	ساختار شخصیت
۳۷	شخصیت معمولی
۳۸	نظریات اولیه‌ی فروید
۴۳	ارزیابی
۴۴	۱- شخصیت نامنسجم
۴۴	۲- شخصیت نامتعادل
۴۹	۳- بی‌اعتنا به ارزش‌های دینی
۵۲	۴- تصورات غیرقابل اطمینان
۵۲	۵- بدبینی
۵۳	۶- تناقضات
۵۳	۱-۲: نظریه‌های رفتار و یادگیری

۵۴.....	رفتارگرایی
۶۰.....	نظریه‌های شخصیت
۶۷.....	ارزیابی
۷۱.....	۳-۱: نظریه‌های انسان‌گرایانه
۷۳.....	آبراهام مازلو
۷۳.....	کارل راجرز
۷۶.....	ارزیابی
۷۹.....	نهضت‌های واپس‌گرایی غربی
۷۹.....	۱-۲: غربی‌ان و مفهوم نامنسجم شخصیت
۸۰.....	علت‌ها
۸۰.....	(۱) اندیشه‌ی فلسفی نادرست در پی دوگانگی‌های مذکور
۸۱.....	(۲) موضع علمی
۸۱.....	راه‌حل پیش‌نهاد شده
۸۱.....	(۱) فراتر رفتن از دوگانه پنداری دکارت
۸۲.....	(۲) هم‌آهنگی با یافته‌های علمی قرن بیستم
۸۴.....	۲-۲: غربیان و نظریه‌ی شخصیت غیرجامع و نامتعادل
۸۶.....	علت‌ها
۸۸.....	راه‌حل پیش‌نهاد شده
۸۸.....	(۱) نظامی سالم و آزاد برای روان‌شناسی
۸۹.....	(۲) جایگاه تجربه‌های دیگر
۸۹.....	فلسفه
۹۱.....	علم
۹۲.....	اندیشه‌ی شرقی
۹۳.....	دین
۹۷.....	نظریه‌ی اقبال در باب شخصیت
۹۷.....	۳-۱: ویژگی‌ها و سرنوشت من آدمی
۹۷.....	خود فاعلی و خود مدرک
۹۸.....	من عینیت یافته
۱۰۲.....	من بیرون از قید زمان و مکان

۱۰۴	من فراعقلی.....
۱۰۶	یکتایی من.....
۱۰۶	مراتب خودی.....
۱۰۸	اختیار و آزادی من.....
۱۱۱	امیرایی من.....
۱۱۲	۲-۲: ارزش‌های من آدمی.....
۱۱۲	دین.....
۱۱۴	اخلاق.....
۱۱۴	هنر.....
۱۱۵	فلسفه.....
۱۱۷	علم.....
۱۱۹	۳-۳: ارزیابی.....
۱۲۱	روان‌شناسی غرب.....
۱۲۱	بازخوانی.....
۱۲۱	اقبال و روان‌کاوی.....
۱۲۵	اقبال و نظریه‌های رفتار و یادگیری.....
۱۲۷	اقبال و نظریه‌ی انسان‌گرایانه.....
۱۳۱	فعلیت یافتن خودی.....
۱۳۳	فعلیت یافتن خودی.....
۱۳۳	درآمد.....
۱۳۵	فعلیت یافتن خودی از دیدگاه غربی.....
۱۳۵	آبراهام مازلو.....
۱۳۶	۱- نیازهای گروه الف.....
۱۳۶	نیازهای فیزیولوژیک.....
۱۳۷	نیاز به ایمنی و امنیت.....
۱۳۷	نیاز به وابستگی.....
۱۳۷	نیازهای ناشی از عزت نفس.....
۱۳۷	۲- نیازهای گروه ب.....
۱۳۹	پانزده ویژگی افراد دارای خودی فعلیت یافته.....

۱۴۱	۳- ارزیابی
۱۴۵	فعلیت یافتن خودی از دیدگاه اقبال
۱۴۵	۱- پرورش شخصیت
۱۴۸	عوامل منسجم کننده‌ی من آدمی
۱۵۲	عقل
۱۵۳	عمل
۱۵۶	فقر
۱۵۷	عوامل متلاشی کننده‌ی من آدمی
۱۶۳	جدایی از جامعه
۱۶۵	۲- اوج تکامل خودی
۱۶۶	انسان کامل
۱۶۷	ویژگی‌های انسان کامل
۱۷۱	مقام انسان کامل
۱۷۲	ارزش عملی انسان کامل
۱۷۵	بازخوانی نظریه‌های شخصیت
۱۷۹	بخش دوم
۱۷۹	اقبال و روان درمانی غرب
۱۸۱	روان درمانی غرب
۱۸۱	روان درمانی
۱۸۲	الف: محدودیت مکاتب روان درمانی
۱۸۳	۱- روان کاوی
۱۸۶	ارزیابی
۱۹۴	۲- الف: رفتار درمانی
۱۹۶	بازداری متقابل
۱۹۷	روش‌های منجرکننده
۱۹۸	شرطی‌سازی عملی
۲۰۰	درمان تجسمی
۲۰۱	درمان مبتنی بر اصول الگو برداری
۲۰۲	ارزیابی

۲۰۴	۳- الف: مکتب انسان‌گرایی روان‌درمانی
۲۰۵	درمان مشاوره‌ای
۲۰۹	ارزیابی
۲۱۳	ناتوانی‌های کلی روان‌درمانی غرب
۲۱۵	نمازهای زمان
۲۱۵	۱- مفهوم کامل شخصیت
۲۱۷	۲- آزاداندیشی
۲۲۱	دین و روان‌درمانی
۲۲۵	موارد درمانی اندیشه‌های اقبال
۲۲۵	۱- نقش اقبال
۲۲۶	اقبال؛ پاسخ‌گوی نیاز زمان
۲۲۹	۲- درمان‌گران غربی در مسیر اندیشه‌ی اقبال
۲۳۲	رشد شخصی
۲۴۴	۳- روان‌درمانی غرب و تصور اقبال از فقر
۲۴۴	تصور اقبال از فقر
۲۴۵	فقر روی‌کردی خاص نسبت به زندگی است
۲۴۵	جنبه‌های دینی و اخلاقی
۲۴۶	جنبه‌های اقتصادی
۲۵۰	جنبه‌های اجتماعی
۲۵۱	مقام فقر
۲۵۳	روان‌درمانی غرب
۲۵۵	۴- راه‌کار اقبال برای درمان ترس، ناامیدی و اندوه
۲۵۶	۱- تأکید دوباره
۲۵۹	درمان
۲۶۱	۵- ارزیابی
۲۶۳	بازخوانی
۲۶۷	نمایه اصطلاحات (فارسی - انگلیسی)
۲۷۵	نمایه اصطلاحات (انگلیسی - فارسی)
۲۸۳	نمایه نام‌ها و موضوعات

مقدمه‌ی مترجم

هر اندیشمند بزرگی را می‌توان به اقیانوسی تشبیه کرد با سواحل گوناگون و چشم‌اندازهای مختلف. این تعریفی است که بی‌گمان در مورد اقبال صدق می‌کند زیرا گستردگی اندیشه‌ی او سبب شده تا از منظرهای مختلف مورد توجه اهل تحقیق قرار گیرد. بی‌جهت نیست که پروفسور آنه‌مری شیمل او را به منشوری تشبیه می‌کند با انوار متعدد. یکی از انوار قابل توجه اندیشه‌ی این فرزانه‌ی کم‌نظیر، موضوعات مربوط به امور روان‌شناسی و تربیتی است که تاکنون آثار درخور توجهی در این زمینه به‌همت اقبال‌شناسان متخصص به تألیف درآمده. برخی از این آثار نظیر: *مبانی تربیت فرد و جامعه*، نوشته‌ی پروفسور سیدین؛ *کی‌پرگارد و اقبال*، نوشته‌ی غلام صابر؛ و *فلسفه‌ی دین*، نوشته‌ی دکتر محمد معروف به وسیله‌ی مترجم به فارسی ترجمه شده که نشان‌دهنده‌ی توجه خاص اقبال به شخصیت و فردیت انسان است.

فلسفه‌ی اقبال که معروف به *فلسفه‌ی خودی* است در واقع نشانگر توجه عمیق او به روان آدمی و اعتلای شخصیت اوست. اقبال را در میان متفکرانی که به انسان و شخصیت او توجه نشان داده‌اند باید در شمار چند چهره‌ی تراز اول جای داد. از پیامبران برجسته که بگذریم، کمتر اندیشمندی را می‌توان یافت که به میزان وی به انسان و تعالی شخصیت وی علاقه نشان داده باشد. او در این طریق چندان پیش می‌رود که گاه انسان آرمانی وی از ان‌الحق نیز درمی‌گذرد. اگر بخواهیم مجموعه‌ی نظرات اقبال را فقط از این منظر مورد بررسی قرار دهیم

نیاز به دفتر جداگانه‌ای است. این انسان چندان متعالی است که خدا نیز با همه‌ی کبریایی‌اش در پی دیدار او برمی‌آید:
ما از خدای گم شده‌ایم او به جست‌وجوست
چون ما نیازمند و گرفتار آرزوست

تعالی من آدمی برای او چندان اهمیت دارد که خطاب به انسان می‌گوید:
شاخ درخت سدرهای، خاروخس چمن مشو
منکر «او» اگر شدی، منکر خویشتن مشو

خودی انسان آرمانی وی چنان نیست که سرانجام در خود اعلی‌ی مستحیل شود، بلکه براساس مازاع البصر^۱ و ماطنی^۱ در کنار او قرار می‌گیرد و چنان در وی می‌نگرد که دیده‌اش نه منحرف می‌شود و نه از اندازه بیرون. اقبال برای پرورش چنین شخصیتی الگوها و روش‌هایی خاص خود دارد که هنوز بسیاری از آنها مورد تجزیه و تحلیل قرار نگرفته.

شوربختانه غالب محققان ما چندان که به چهره‌های بیرون از فرهنگ خویش می‌پردازند توجهی به اندیشه‌های برآمده از فرهنگ خودی ندارند. نتیجه‌ی این کم‌لطفی آن شده که نسل کنونی به میزان قابل‌توجهی از خود رمیده و پیوندش با ریشه‌های فرهنگ بومی و لاجرم هویت ملی سست شود. این مسئله‌ای است که اقبال بر آن بسیار تأکید دارد و آن را یکی از عوامل مؤثر از هم گسیختگی شخصیت فرد و جامعه‌ی شرقی می‌داند. به عقیده وی انسان بی‌هویت که نشانی از ارزش‌های ملی در او نیست، یا اگر هست در خور توجه نیست، نمی‌تواند در جامعه‌ی خود تأثیرگذار باشد، زیرا اندیشه که حاصل فرهنگ است شالوده‌ی عمل است و مقوله‌ای جدا از آن نیست. به عقیده وی، «عمل، اوج تفکر است».

این اندیشه‌ای است که مؤلف کتاب حاضر آن را مورد تحقیق قرار داده و در کنار آن دیدگاه‌های تربیتی و روان‌شناسانه‌ی اقبال را با نظرات غربی مقایسه نموده است.

این مقایسه از آن رو در خور توجه است که مؤلف در هر دو زمینه دارای آگاهی لازم است، زیرا نه تنها روان‌شناسی مجرب بلکه اقبال پژوهی معتبر است. کتاب حاضر دومین اثری است که مترجم و ناشر از دکتر نذیر قیصر به فارسی منتشر می‌نمایند. کتاب پیشین، *اقبال و شش فیلسوف غربی* نام داشت که سه سال پیش انتشار یافت. کتاب مذکور حاوی بررسی دقیقی بوده است میان اندیشه‌های فلسفی، اجتماعی و اخلاقی اقبال با فیخته، شوپنهاور، نیچه، جیمز، برگسون و مکتوبات گرانباری کتاب مذکور و ملاقات مترجم با مؤلف کتاب ذوق ترجمه‌ی دیگری از این محقق فاضل را که از شیفتگان مولانا و ادب فارسی است در وی برانگیخت که حاصل آن اکنون پیش روی خوانندگان است. این ترجمه به سبب مطالبی تکمیلی که از سوی مترجم بدان افزوده شده اندکی با متن اصلی تفاوت پیدا کرده است ولی مطالب اضافه شده در داخل [] قرار گرفته تا با متن اصلی متمایز باشد. از آنجا که این کتاب در اصل برای انگلیسی‌زبانان نگاشته شده طبیعی می‌نماید که مؤلف در بسیاری موارد از ذکر شواهدی از اشعار فارسی اقبال خودداری کرده باشد، حال آن که برای خواننده‌ی فارسی زبان می‌تواند مفید و جذاب افتد. اضافات صورت گرفته غالباً از این نوع است و تبیینی با روال تحقیق حاضر ندارد. در انتهای کتاب نیز اصطلاحات روان‌شناسی به کار رفته در متن نمایه‌سازی شده تا در صورت لزوم خوانندگان علاقه‌مند را به کار آید. مترجم امیدوار است ترجمه‌ی تحقیقاتی از این دست بتواند دریچه‌ای باشد برای نگاهی محبت‌آمیز به گستره‌ی پژوهش‌هایی که در حوزه‌ی فرهنگ خودی صورت می‌گیرد.